

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTS

VALSTS PREZIDENTA PAZIŅOJUMS

Rīgā

2021. gada 1. februārī

Nr. 3

Par atbalstu latviešu oriģinālliteratūras un masu informācijas līdzekļu pieejamībai

Daru zināmu, ka esmu aicinājis Ministru kabinetu sadarbībā ar grāmatniecības un preses izdevēju nozares pārstāvjiem izvērtēt iespēju noteikt pievienotās vērtības nodokļa samazināto likmi piecu procentu apmērā iespieddarba un elektroniska izdevuma formā izdotai mācību literatūras un oriģinālliteratūras piegādei, kā arī iespieddarba un elektroniska izdevuma formā izdotu avīžu, žurnālu, biļetenu un citu periodisko izdevumu piegādei un to abonementmaksai.

I

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) ievada pirmais teikums norāda, ka Latvijas valsts ir izveidota, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem. Savukārt Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. Satversme precīzi raksturo latviešu valodas, kultūras un demokrātijas nozīmi Latvijas valsts izveidē un pastāvēšanā.

Nesaraujamā saistība starp Latvijas valsti un latviešu kultūru un latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu ir nostiprināta Satversmē. Latvija ir vienīgā vieta pasaulē, kur var tikt garantēta latviešu valodas un kultūras pastāvēšana un attīstība (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-04-0103 secinājumu daļas 3. punktu*).

No Satversmes ievada un tās 1. un 100. panta, kā arī no Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā izriet valsts konstitucionāls

pienākums nodrošināt demokrātisku diskursa telpu. Demokrātiskais diskurss – publiska spriešana par publiskām lietām – ir demokrātiskas valsts iekārtas labas funkcionēšanas priekšnoteikums.

Latviešu oriģinālliteratūra un grāmatniecība ir viens no svarīgiem latviešu valodas ilgtspējas pamatelementiem. Savukārt kvalitatīvi mediji nodrošina demokrātisko diskursu publiskajā telpā.

Jebkurai valstij ir jāstiprina savas pastāvēšanas un attīstības priekšnosacījumi, tāpēc Latvijas valsts pastāvīgs konstitucionāls pienākums ir atbalstīt un veicināt latviešu valodas un kultūras un demokrātiskās valsts iekārtas ilgtspēju.

II

Kā noteic Satversme, latviešu valoda ir Latvijas Republikas vienīgā valsts valoda. Bet latviešu valoda nav tikai valsts valoda Latvijā, tā ir arī sabiedrības saliedēšanas valoda (*sk. Latvijas Republikas Saeimas 2012. gada 2. februāra paziņojumu "Par latviešu valodas valstisko lomu"*). Tāpēc Latvijas valsts atbildība latviešu nācijas un nākamo paaudžu priekšā, nodrošinot latviešu valodas saglabāšanu un attīstīšanu, ir īpaša.

Nacionālas valsts virsprincips prasa ne vien tiesiski nodrošināt latviešu valodai valsts valodas statusu, bet arī ar valsts rīcībā esošajiem tiesiskajiem līdzekļiem gādāt par to, lai latviešu valoda patiešām reāli pildītu savu valsts valodas funkciju, tas ir, būtu sabiedrības kopējās saziņas un demokrātiskās līdzdalības valoda (*sk. Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2012. gada 17. septembra viedokļa "Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu" 318.–319. punktu*).

Latviešu oriģinālliteratūra un grāmatniecība sniedz būtisku ieguldījumu latviešu valodas attīstībā un ir izglītības pamatprasmes – lasītprasmes – svarīgākais indikators. Tādējādi valsts pienākums ir veikt mērķtiecīgus pasākumus un sniegt atbalstu latviešu oriģinālliteratūrai un grāmatniecībai, kas veido izglītotu, radošu, lojālu un uz latviešu valodas un kultūras pamata saliedētu Latvijas sabiedrību.

III

Ar vārda brīvības nodrošināšanu vien vēl nepietiek, lai pastāvētu pietiekami apjomīga, daudzveidīga un kvalitatīva demokrātiskā diskursa telpa. Papildus ir jābūt "avotiem", kas producē attiecīgo saturu, un kanāliem, kas to novada informācijas saņēmējiem (*plašāk sk.: Levits E. Nacionālā informācijas un demokrātiskā diskursa telpa kā demokrātiskas valsts iekārtas elements. Jurista Vārds, 01.03.2016., Nr.9, 11.–15.lpp.*).

Būtisku darbu Latvijas demokrātiskā diskursa telpas funkcionēšanā nodrošina elektroniskie un drukātie masu informācijas līdzekļi (avīzes, žurnāli, biļetenī un citi periodiskie izdevumi). Tomēr, tāpat kā citās pasaules valstīs, arī Latvijā to ilgtspēja var tikt apdraudēta ekonomisko faktoru dēļ. Elektroniskie un

drukātie masu informācijas līdzekļi Latvijā nevar pastāvēt tikai uz komerciālās bāzes, bez atbalsta mehānismiem no valsts puses. Šī problēma ir īpaši aktuāla reģionālajā tirgū, kur pieprasījums pēc drukātajiem masu informācijas līdzekļiem ir proporcionāli lielāks, taču to piegādes izmaksas ir augstākas (*sk. Konceptuālā ziņojuma "Abonētās preses izdevumu piegādes nodrošināšana un drukāto mediju atbalsta pilnveides iespējas" 1. sadaļu*).

No Satversmes ievada un tās 1. un 100. panta izriet valsts pozitīvais pienākums veikt aktīvas darbības, lai veicinātu mediju daudzveidību, un tādējādi nodrošinātu, ka Latvijas iedzīvotājiem ir iespējas iegūt pēc iespējas plašu un daudzveidīgu informāciju par sabiedrībai aktuāliem un nozīmīgiem jautājumiem.

IV

Eiropas Savienības Padomes Direktīvas 2006. gada 28. novembra Nr. 2006/112/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu 96. pantā noteikts, ka vispārīgi preču piegādei un pakalpojumu sniegšanai ir piemērojama pievienotā vērtības nodokļa pamatlikme. Tomēr pastāv atkāpes no šī principa, kas paredz, ka samazināto pievienotās vērtības nodokļa likmi var piemērot grāmatu piegādei un laikrakstiem un periodiskiem izdevumiem. Bet pievienotās vērtības nodokļa samazinātā likme nevar būt zemāka par pieciem procentiem.

No 2004. gada līdz 2008. gadam Latvijā izdotajām grāmatām tika piemērota minimālā pazeminātā pievienotās vērtības nodokļa likme piecu procentu apmērā. Ekonomikās krīzes rezultātā 2009. gadā pievienotās vērtības likmi grāmatām palielināja līdz 22 procentiem, kas negatīvi ietekmēja nozares darbību un grāmatu pirkšanas rādītāji grāmatniecās kritās līdz pat 70 procentiem. Rezultātā 2009. gada augustā pievienotās vērtības nodokļa likme grāmatām samazinājās līdz 10 procentiem, taču kopš 2010. gada janvāra tā ir noteikta 12 procentu apmērā. (*sk. Literatūras un grāmatniecības nozares stratēģijas 2015. - 2020. gadam 2.5. punktu*).

Vēsturiski pievienotās vērtības nodokļa likme masu informācijas līdzekļu, kuri iznāk ne retāk kā reizi trijos mēnešos un kuru vienreizējā tirāža pārsniedz 100 eksemplārus, piegādei un abonementmaksai ir pakāpeniski paaugstinājusies - no pieciem procentiem 2005. gadā tā šobrīd ir 12 procentu apmērā. Pārliciecināši lielākajā daļā Eiropas Savienības dalībvalstu masu informācijas līdzekļu piegādei un abonementmaksai noteiktā pievienotās vērtības nodokļa samazinātā likme ir zemāka nekā Latvijā (piemēram, Somija un Austrija – 10 procenti, Igaunija - deviņi procenti, Vācija - septiņi procenti, Zviedrija – seši procenti, Lietuvā - pieci procenti) (*sk. konceptuālā ziņojuma "Abonētās preses izdevumu piegādes nodrošināšana un drukāto mediju atbalsta pilnveides iespējas" 1. sadaļu un 2.6. punktu*).

V

Lai radītu un izplatītu latviešu kultūras saturu un veicinātu latviešu valodas attīstību, valsts konstitucionāls pienākums ir rast risinājumu, kas sekmētu latviešu

valodas oriģinālliteratūras un masu informācijas līdzekļu pieejamību sabiedrībā. Tas prasa ne tikai atbilstošas valsts politikas izstrādi, bet arī atbilstošu finanšu instrumentu piemērošanu attiecīgajām nozarēm.

Atbalsts grāmatniecības nozarei un masu informācijas līdzekļiem Latvijā gan vēsturiski, gan pašlaik tiek nodrošināts ar pievienotās vērtības nodokļa samazināto likmi, kas šobrīd ir 12 procentu apmērā. Tomēr šis atbalsts ir nepietiekams latviešu oriģinālliteratūras un masu informācijas līdzekļu ilgtspējai. Te nepieciešama lielāka atsaucība un valsts atbalsts šīm Latvijas valsts un latviešu nācijas ilgtspējai būtiskajām nozarēm.

Tādēļ esmu rosinājis izvērtēt iespēju noteikt pievienotās vērtības nodokļa samazināto likmi piecu procentu apmērā iespieddarba un elektroniska izdevuma formā izdotai mācību literatūras un oriģinālliteratūras piegādei, kā arī iespieddarba un elektroniska izdevuma formā izdotu avīžu, žurnālu, biļetenu un citu periodisko izdevumu piegādei un to abonementmaksai.

Valsts prezidents

Egils Levits